

ΓΙΩΡΓΟΣ ΒΕΗΣ

ΕΚΕΙ

*Μαρτυρίες από το Βιετνάμ, την Ινδονησία,
την Ιαπωνία, την Κίνα, το Καμερούν, τη Γερμανία*

ΚΕΔΡΟΣ

Γιώργος Βέης: *Εκεί*

ISBN 978-960-04-5047-7

Φωτογραφίες ασπρόμαυρες: Ελένη Παπανδρέου
Υπεύθυνη Τμήματος Επιμέλειας-Διόρθωσης: Μαρία Σπανάκη
Επιμέλεια-Διόρθωση: Άγης Μπράτσος
Ηλεκτρονική σελιδοποίηση-διόρθωση: Νικολέττα Δουλάμη
Σύνθεση εξωφύλλου: Ξένια Τρύφων
πάνω σε πίνακα της Κλάρας Πεκ Βέη

© Γιώργος Βέης, 2019

© Εκδόσεις Κέδρος, Α.Ε., 2019

Κέδρος Εκδοτική Α.Ε.

Γ. Γενναδίου 3

Αθήνα 106 78

τηλ. 210 38 09 712-14 • φαξ 210 33 02 655

www.kedros.gr • www.facebook.com/kedros.gr

e-mail: books@kedros.gr

ΒΙΕΤΝΑΜ

Περπατώντας έτσι σ' αυτόν τον κόσμο [...] που τόσες φορές έχω περιγράψει, δεν έχω πια την αίσθηση ότι είμαι συγγραφέας, αλλά ένα δέντρο στο δάσος του. Συνειδητοποιώ ότι δεν έγραφα αυτά τα βιβλία απλά για να περιγράψω ένα τοπίο, αλλά για να παραμείνω μέρος του.

Ντανί Λαφεριέρ, *Το αίνιγμα του γυρισμού*

ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΛΕΞΕΙΣ

Πρώτη φορά στα βιετναμέζικα ηχοχρώματα. Μαθαίνω να προφέρω σωστά το όνομα της πρωτεύουσας. Οφείλω κατ' αρχάς να συλλαβίζω κι εδώ με τον δέοντα σεβασμό, να αποδίδω τα φωνήεντα ξεχνώντας για λίγο την όποια ομοιότητα τα συνδέει ενδεχομένως με τη μητρική μας γλώσσα. Δοκιμή που προκαλεί όχι τον σαρκασμό ή τα ειρωνικά σχόλια των ντόπιων φίλων, αλλά την ειλικρινή, όπως φαίνεται, κατανόησή τους. Ο μικρός στοματικός άθλος εξασφαλίζει, άλλωστε, σ' έναν βαθμό μια ουσιαστικότερη προσέγγιση προσώπων και καταστάσεων. Κι αυτό τιμούν με την ολόπλευρη συμπαράστασή τους.

Φωνοκεντρικό πρωινό: για να μην ξεχάσω, μάλιστα, αυτές ακριβώς τις στιγμές των ασκήσεων του ξαφνιασμένου μου ουρανίσκου, φωτογραφίζω το όνομα δυο τρεις φορές. Το βρίσκω εύκολα σε διαφημίσεις προϊόντων, σε σήματα της τροχαίας, σε ανακοινώσεις πολιτιστικών και άλλων εκδηλώσεων. Ξεχωρίζει αμέσως η περιποίηση, η μέριμνα για να μεταφερθεί ακέραιο το

ειδικό βάρος του σημαινομένου, η τόσο έκδηλη φροντίδα για τους τόνους, η παρουσία της υπογεγραμμένης, τα στολίδια μιας ασκημένης καλλιγραφίας, η πανηγυρικά λυγισμένη περισπωμένη, η προστατευτική αυτή αψίδα-σκέπη, η οποία προφανώς θέλει να προφυλάξει εγκαίρως την πόλη από ό,τι ενδεχομένως την εποφθαλμιά. Η προσφυγή στη λατινική απόδοση των χαρακτήρων διασώζει, μου λένε, ένα μόνο μέρος από την προγονική σήμανση. Εμείς, από την πλευρά μας, απαλείφοντας περιττές, κατά τη γνώμη μας, λεπτομέρειες, σύμφωνα με την πανίσχυρη αρχή της απλούστευσης, έχουμε ενώσει αυθαίρετα τα δύο μέρη της λέξης σε ένα μάλλον άτονο τρισύλλαβο, σε ένα χλομό Ανόι, το οποίο έχει, βέβαια, μια έμμεση, θολή σχέση με την πραγματικότητα της βιετναμέζικης γλωσσολογικής ταυτότητας. Ανόι - παραφθορά, άραγε, ενός αγγλοσαξονικού «annoy» ή μήπως ενός γαλατικού «ennui»;

Πάντως, εδώ κατατίθεται ως Ηà Νήι. Το πρώτο συστατικό σημαίνει «ποτάμι», το δεύτερο «εντός». Η περίφραση αποδίδει άμεσα την υλικότητα μιας ευτυχούς συγκατοίκησης ανθρώπων και νερού. Πρόκειται για το όνομα που ονειρεύτηκε μια νύχτα του 1831 ο βασιλιάς Μιν Μανγκ και το χάρισε στην πόλη. Συγκρατώ με την πρώτη κιόλας ακουστική επαφή ότι δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στην πρώτη συλλαβή Ηà. Η προφορά υποδηλώνει ασφαλώς κυριολεκτικές αξίες μιας αναγκαίας εγγήγορσης. Διαπεραστική εναντίωση στους μακρόσυρτους λεκτικούς συνδυασμούς οι οποίοι απαντούν σε άλλα σημεία της Νοτιοανατολικής Ασίας. Ακούγεται, εν ολίγοις, σαν προσταγή, αλλά και σαν υπόμνηση μιας φωνητικής τελετουργίας. Συνιστά

πρωτίστως την επικύρωση ενός πεισματικού φρονήματος, την ακλόνητη, εννοώ, προσήλωση στο πολύτιμο στοιχείο του νερού και βεβαίως, κατ' επέκταση, στην αέναη ροή των διαφόρων οργανωμένων νοημάτων. Ό,τι περικλείεται συνεπώς σ' αυτό το φώνημα-ιαχή αποτελεί τεκμήριο διαχρονικού κύρους.

Hà: αρχίζει, επιστρέφει και ξεκινάει πάλι από την ίδια την πρωτεύουσα, που με περιποιείται δεόντως τώρα, ως υπόμνηση ενός αδιαπραγμάτευτου φυλετικού προορισμού μέσα στα ζωοφόρα ύδατα του εθνικού βίου. Εναντιωματική έκφραση, σχισμή στον εφησυχασμό των θελκτικών φωνηέντων που ακμάζουν σε άλλα κλίματα που κατά καιρούς με υποδέχτηκαν και με τροφοδότησαν συνειρμούς. Hà - η πρώτη συλλαβή του έπους του Βιετνάμ. Το έναυσμα, η πρώτη ακουστική επαφή με ένα καλοσμιλεμένο επίγραμμα που θα μπορούσε να μνημονεύσει τις διαδοχικές, πανηγυρικές ήττες των Γάλλων, των Κινέζων και των Αμερικανών στη γη του Χο Τσι Μινχ.

Η ναυτοσύνη: Hà σημαίνει, εν ολίγοις, και παράλληλη εγκατάσταση των Βιετναμέζων στο κύτος των πλωτών τους μέσων, διαχρονική παρουσία καλοτάξιδων πλοιαρίων στη μέση των ποταμών. Εμμένεια στις ροές της εμπορευματικής πλοήγησης. Αμετακίνητη, έμπειρη παραμονή στην κινούμενη, στην παλιρροϊκή ευζωία. Την παρέχει πατροπαράδοτα ο πολιτισμός του ποταμίσιου και του θαλάσσιου νερού. Βάρκες διασταυρώνονται χωρίς ν' αγγίζει η μια την άλλη κατά μήκος του ποταμού της πρωτεύουσας. Ό,τι κι αν συλλάβουν οι φωτογραφίες, εί-

ναι μάλλον πολύ λίγο. Η κίνηση, αυτός ο ανεξάντλητος βίος. Πώς να ταριχευθεί στην οθόνη της φορητής μου μνημοσύνης; Έμβλημα καταξίωσης στα κύματα: «Το πλοίο είναι η κατ' εξοχήν ετεροτοπία. Στους πολιτισμούς δίχως πλοία στερεύουν τα όνειρα, η κατασκοπεία αντικαθιστά την περιπέτεια και η αστυνομία τους πειρατές». Η επισήμανση του Μισέλ Φουκό επεμβαίνει στην επικαιρότητα του ταξιδιού μου για να τη διεγείρει ακόμη περισσότερο. Λες και δεν φτάνουν οι συνδηλώσεις του τοπίου.

Η ζωτικότητα του πλήθους. Η εναλλακτική, η συμπληρωματική παλίρροια των σωμάτων. Η πλήρωση όλων των κενών. Ανάσες και ιδρώτας, ένα μείγμα ανυποχώρητης στερεότητας. Και, βεβαίως, η άμπωτις. Έρχεται πάντα με τη νύχτα. Μια κομψή μαθηματική εξίσωση σπάνιας συνέπειας. Το άδειασμα και το ξαναγέμισμα του τοπίου. Κάποια στιγμή όμως οι δρόμοι και οι πλατείες δίνουν την εντύπωση ότι δεν μπορούν να χωρέσουν άλλους χρήστες της συμπαγούς αυτής ζωής. Η ατελής φυρονεριά.

Μεσήλικοι. Τρεις τέσσερις μαζί. Παρέα, σαν αναπτυγμένο ιδεόγραμμα. Οι απότομες κινήσεις τους, η ευλυγισία που διακρίνει τους παλαίμαχους αθλητές. Χάνονται από μπροστά σου με τον ίδιο αιφνίδιο τρόπο που μόλις προ ολίγου ξεπετάχτηκαν από το απέναντι πεζοδρόμιο για να σε πλησιάσουν. Τους βλέπω, μερικές δεκαετίες πριν, να χάνονται στα δάση κυνηγώντας τον εχθρό που ήρθε από την άλλη άκρη του Ειρηνικού Ωκεανού. Να σκάβουν λαγούμια για να ξετρυπώσουν θάνατο. Διαλέγω το έμβλημα της στιγμής από τη νιτσεική παρακαταθήκη: «Μο-

νάχα στο βαθμό που η ιστορία υπηρετεί τη ζωή προτιθέμεθα να υπηρετήσουμε κι εμείς την ιστορία».

Προοπτική βροχής. Προχωρημένος Γενάρης άλλωστε. Τα πλησιέστερα σύννεφα χαμηλώνουν κι άλλο, έτοιμα να ενωθούν με το γενικότερο περίγραμμα, έτοιμα να τρυπηθούν από τα υψηλότερα δέντρα στο βάθος του τοπίου. Η απειλή ενός ακόμη κατακλυσμού. Μπορεί όμως και όχι. Ας συμβιβαστώ άλλη μια φορά και ας αποδεχτώ τα σημεία του καιρού, όχι σαν να είναι οι φορείς μιας αναπόφευκτης καταστροφής της περιηγητικής μου εξωστρέφειας, αλλά σαν να πρόκειται για τα απαραίτητα συστατικά μιας περιφοράς μου στην πόλη. Είδωλα του παρόντος χρόνου, ευκαιριακοί διάκοσμοι, τα σύννεφα δεν διαφθείρουν, εντέλει, τα πράγματα που στοχάζομαι, δεν τα εξουσιάζουν, απλώς τα προεκτείνουν. Το περπάτημα, ενδόμυχα πιστεύω, θέλει να με οδηγήσει στην ουσία του χώρου, στην ειλικρίνεια, στην ευγένεια των ποικίλων φωτοσκιάσεων. Άλλωστε, «φως υπάρχει αρκετό για όσους δεν θέλουν παρά να βλέπουν, και σκοτάδι αρκετό για όσους έχουν αντίθετη προδιάθεση», με ενισχύει ο Πασκάλ. Σήμερα τουλάχιστον θέλω να συγκαταλέγομαι στην πρώτη κατηγορία.

Είναι, άραγε, οι κάτοικοι συμφιλιωμένοι με τον εικονικό καπιταλισμό και – αν ναι – σε ποιο βαθμό; Τα αντιπροσωπευτικά προϊόντα μιας καλά θεμελιωμένης ευμάρειας αφθονούν, πάντως, κι εδώ. Οι γνωστές συσκευές διοχετεύουν στους χρήστες τους τη φαντασμαγορία του τρέχοντος υλισμού, αλλά και

τους εγκαθιστούν ταυτοχρόνως, ιδίως εκείνους που διανύουν ήδη τη δεύτερη δεκαετία της ζωής τους, στη διεθνή σκηνή επικοινωνιών και ανταλλαγής πληροφοριών. Εικόνες και ήχοι που μοιραζόμαστε καθημερινά στη Δύση μαρτυρούν και στο Ανόι την αναμφισβήτητη εμβέλειά τους. Δρόμοι γεμάτοι από νέα ζευγάρια, μαθητές και μαθήτριες, με πείθουν με τα λογής εξαρτήματά τους ότι θέλγονται ασφαλώς από ό,τι συνιστά τη φαντασίωση του Εποχικού.

Εκτός από τα λίγα διατηρητέα κτίρια, που εκόντα άκοντα θυμίζουν την περίοδο της γαλλικής επικυριαρχίας, η οποία για τους περισσότερους σήμερα εξακολουθεί να συνιστά ανάθεμα, η απαρέγκλιτη ομοιομορφία των σχετικά μικρών, ενίοτε διώροφων, κατοικιών αποτελεί την καθοριστική οικοδομική επωδό. Σε μια έκταση, πληροφορούμαι, εκατοντάδων τετραγωνικών χιλιομέτρων διαμορφώνουν εξολοκλήρου την οικιστική φυσιογνωμία της πρωτεύουσας, συνιστώντας το απαραίτητο μέτρο της σοσιαλιστικής διαχείρισης όχι μόνο του χρήματος της ευμάρειας, αλλά κατ' ανάγκην και του ίδιου του φυσικού τοπίου. Κουτάκια, ενίοτε κύβοι, εμπράγματατες εφαρμογές μιας άνωθεν αυστηρής εντολής. Το ένα δίπλα στο άλλο. Ρυθμοί κουκλοθέατρου σε μεγέθυνση. Η ταυτότητα της μαθηματικής ισότητας, η μη διάκριση, άκρως δεσμευτική αρχή – καταστατική του έθνους προδιαγραφή – και γι' αυτό μη συζητήσιμη, επισημοποιεί, διαδίδει κι ευαγγελίζεται ως και χαρακτήρες αστικής και αγροτικής δόμησης. Η πρόκληση του δικαίου ή αδικού πλουτισμού ορισμένων ενδεχομένως από τους ενοίκους αποκλείεται. Εκ των προτέρων μάλιστα. Το ισοπεδωτικό λειτουργεί κατασταλακτικά.

Όντας μια από τις θεμελιώδεις κανονικοποιήσεις του γενικό-τερου μηχανισμού της πολιτειακής δράσης αντιμετωπίζεται ως πατριός Νους. Η δε τάξη, φαρμακεία κατά του πολλαπλασιαστικού εκφυλισμού του Εγώ, εξασφαλίζει, εννοείται, προς το παρόν και οπτική υγεία.

Ο έλεγχος των φορέων της ζωής είθισται να επιτελείται και μέσω του κτίσματος. Μέσω των διαστάσεων των οικιών και των ποιοτήτων των υλικών ειδικότερα. Η περιγραφή μιας άλλης εμπειρίας, αμιγώς δυτικοευρωπαϊκής, με συνέχει εξίσου. Ως παραπλήρωμα των όσων πιστοποιεί ο χώρος, που με υποδέχεται χωρίς κανένα αντάλλαγμα τώρα. Την καταθέτω επακριβώς: «Περιδιαβαίνω στους νέους δρόμους των πόλεών μας και σκέφτομαι πως από όλα αυτά τα απαίσιμα σπίτια, τα δημιουργήματα του γένους της “κοινής γνώμης”, δεν θα έχει μείνει τίποτα σε έναν αιώνα – θα έχουν γκρεμιστεί μαζί με τις δοξασίες των κατασκευαστών τους». Αποδόμος ονόματι Φρειδερίκος Νίτσε. Με τη βεβαιότητα μιας υπερ-όρασης. Έτσι σχεδόν πάντα.

Το άγαλμα του Βλαντίμιρ Ιλίτς – Ουλιάνοφ – Λένιν στην άκρη μιας κεντρικής πλατείας δεν υπενθυμίζει απλώς τη γενική υπόσχεση της πλέον εγγυημένης ευτυχίας επί γης, αλλά συνοψίζει εικαστικά και με την απαραίτητη δωρική πειθώ τον, εξωτερικά τουλάχιστον, σαφέστατο προσανατολισμό της κομματικής γραμμής. Θεσμικά υπεύθυνοι για τις τύχες των Βιετναμέζων, οι ιθύνοντες του Κόμματος, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγο-

νται ασφαλώς παιδιά κι εγγόνια τολμηρών ακροβολιστών και αδέκαστων δυναμιτιστών της γενιάς του '50 και του '60, συμπαρατάσσονται με τον Ρώσο επαναστάτη, εικαστικά, εννοείται, ατσαλάκωτο και βεβαίως αγέρωχο, υπό τη σκέπη των μεγάλων αιθάλων φίλων, οι οποίοι περιστοιχίζουν το άγαλμα με τη δέουσα αβρότητα της αιωνόβιας και πλέον δεντροσύνης.

Ως συνήθως, εκτός από έναν σχετικά περιορισμένο αριθμό τουριστών, κανείς άλλος δεν μελετά με προσοχή τις επιφάνειες των ανδριάντων, αφιερωμένων σε εγχώριους ή αλλοδαπούς ήρωες. Προφανώς, διότι με τον καιρό δεν συνιστούν πλέον τα μεγαλοπρεπή χειροτεχνήματα μιας εύλογης συναισθηματικής έξαρσης, αλλά τα εξαιρετικά βολικά παραρτήματα μιας κατεστημένης εικονοποιίας. Στο παράστημα του απόντος-παρόντος συντρόφου Βλαντίμιρ έχουν ασφαλώς εναποθέσει τις ελπίδες τους πολλοί από τους οραματιστές του απελεύθερου Βιετνάμ. Η παρακαταθήκη αυτών ακριβώς των ελπίδων έχει προσδώσει στον ανδριάντα, πέρα από την ομολογούμενη μουσειακή του αξία, τη σημασία ενός λάβαρου που, ενώ φθίνει με τον καιρό, επιμένει να αφηγείται νοερώς. Κάποια στιγμή αποφασίζω να χαμηλώσω το βλέμμα μου από το υπερυψωμένο βάθρο του Ρώσου επαναστάτη. Τότε αντικρίζω το πρόσωπο ενός ηλικιωμένου που καπνίζει στο πλησιέστερο παγκάκι. Θα πρέπει να κάθισε εκεί όσο ήμουν απορροφημένος από το μεταλλικό σώμα του Λένιν. Ετοιμαζόμουν να φύγω, όταν ξεχώρισα τις γραμμές του χρόνου, τις φλύαρες ρυτίδες στο μέτωπο-σελίδα. Εκείνος δεν προσπάθησε καν να αντιληφθεί την παρουσία μου σχεδόν απέναντί του. Ή έτσι μου φάνηκε. Άρχισε ν' απλώνεται πάνω

στις ζάρες των παρειών μια αύρα. Σαν να ήθελε να τις εξομαλύνει, να τις σβήσει μάλλον. Μια αύρα καθησυχασμού. Ή μήπως άφατης γαλήνης; Οι φίλοι με φώναξαν. Έστριψα αμέσως και μπήκα, σχεδόν άβουλα, ανεπαισθήτως θα έλεγε ο ποιητής, σε άλλο κεφάλαιο του ταξιδιού.

Αργότερα, αφού νύχτωσε, ξεχώρισα στο βάθος μιας περιγραφής από τους Δουβλινέζους, που με συντρόφευαν για άλλη μια φορά στα δωμάτια των ξενοδοχείων αυτού του χειμώνα: «Το πρόσωπό του, που πάνω του διάβαζε κανείς ιστορίες απ' ό,τι είχε ζήσει, είχε τη σκούρα καφετιά απόχρωση των δρόμων του Δουβλίνου».